

DEPARTAMENTO DE XEOGRAFÍA E HISTORIA
IES Fontexeria

FICHAS DE TRABALLO

A ÉPOCA DE ENTREGUERRAS (1919-1945)

Nivel: 1º de Bacharelato

Materia: Historia do Mundo Contemporáneo

Contido:

- Ficha 1: A crise da democracia liberal e a «Era das Catástrofes»
- Ficha 2: As Leis de Nuremberg - a discriminación legalizada
- Ficha 3: O fascismo italiano - nacionalismo, pasado imperial e culto ao líder
- Ficha 4: Propaganda, educación física e culto ao líder - a socialización nazi
- Ficha 5: As feridas da guerra - veteranos traumatizados e xenocidio dos xitanos
- Ficha 6: Análise de imaxes - símbolos do poder autoritario.

Fontes históricas extraídas de:

- HOBSBAWM, E. Era dos extremos
- LEVITSKY, S.; ZIBLATT, D. Como morren as democracias
- Leis de Nuremberg (1935)
- MUSSOLINI, B. (1923)
- HITLER, A. A miña loita (1924)
- GUIMARÃES, M. T. S. O exterminio de xitanos
- FERRAZ, F. C. A. As guerras mundiais e os seus veteranos

FICHA 1: A crise da democracia liberal e a «Era das Catástrofes»

Nivel: 1º de Bacharelato

Temática: O cuestionamento da democracia e o contexto de crise permanente

Obxectivos:

- Comprender a visión de Hobsbawm sobre o período 1914-1945.
- Analizar as debilidades das constitucións democráticas fronte ao autoritarismo.

Fontes:

Fonte

1

Eric Hobsbawm, Era dos extremos:

“Para esa sociedade, as décadas que van dende o estalido da Primeira Guerra Mundial ata os resultados da Segunda foron unha Era de Catástrofe. Durante corenta anos, foi de calamidade en calamidade. [...] Foi sacudida por dúas guerras mundiais, seguidas por dúas ondas de rebelión e revolución globais que levaron ao poder un sistema que se dicía a alternativa historicamente predestinada para a sociedade capitalista e burguesa [...]. Mesmo os EUA, a salvo de guerra e revolución, pareceron próximos ao colapso [coa crise de 1929].”

Fonte 2

Steven Levitsky e Daniel Ziblatt, Como morren as democracias:

“Nin sequera as constitucións ben deseñadas son capaces, por si mesmas, de garantir a democracia. [...] Se os poderes constitucionais están abertos a múltiples lecturas, poden ser usados de maneiras que os seus creadores non anticiparon. [...] Non podemos fiarnos apenas nas constitucións para salvagardar a democracia contra os autoritarios potenciais.”

Preguntas:

1. Segundo a Fonte 1, que eventos concretos constitúen as “calamidades” que sacudiron a sociedade de entreguerras? Por que Hobsbawm inclúe tamén os Estados Unidos?
2. A partir da Fonte 2, explica dúas razóns polas que as constitucións, por si soas, non poden evitar o colapso da democracia. Relaciona esta idea co ascenso de Hitler (uso legal do Reichstag).
3. Conecta ambas fontes: como explican Levitsky e Ziblatt que unha democracia poida morrer sen un golpe militar (é dicir, usando as propias regras)? Pon un exemplo relacionado co nazismo.

FICHA 2: As Leis de Nuremberg – a discriminación legalizada

Nivel: 1º de Bacharelato

Temática: O antisemitismo institucional e a perda de dereitos

Obxectivos:

- Coñecer os artigos das Leis de Nuremberg de 1935.
- Reflexionar sobre o significado da discriminación xurídica e como combatela hoxe.

Fontes:

Fonte 3

Lei de Protección do Sangue e da Honra Alemáns (1935):

“Art. 1º - Son prohibidos os matrimonios entre xudeus e cidadáns de sangue alemán ou emparentado. [...]

Art. 2º - As relacións extramatrimoniais entre xudeus e cidadáns de sangue alemán ou emparentado son prohibidas.

Art. 3º - Prohíbese aos xudeus ter como criados na súa casa a cidadáns de sangue alemán ou emparentado con menos de 45 anos.

Art. 4º - Os xudeus quedan prohibidos de izar a bandeira nacional do Reich e de vestir as cores do Reich. [...]

Art. 5º - Quen infrinxa o artigo 1º será condenado a traballos forzados.”

Preguntas:

1. **Que restricións impuña esta lei á poboación xudía?** Enumera polo menos tres.
2. **Na túa opinión, que significaron estas leis para a poboación xudía de Alemaña na época?** (Responde en 3-4 liñas: perda de cidadanía, exclusión social, medo, etc.)
3. **Formas de intolerancia e discriminación, como o antisemitismo, poden culminar en violencia física ou exterminio. Sinala exemplos de accións que poden contribuír a combater a intolerancia no noso día a día.**

FICHA 3: O fascismo italiano - nacionalismo, pasado imperial e culto ao líder

Nivel: 1º de Bacharelato

Temática: As características propias do fascismo de Mussolini

Obxectivos:

- Analizar o discurso de Mussolini e a súa xustificación do fascismo.
- Identificar a glorificación do Imperio Romano como mito fundacional.

Fontes:

Fonte 4

Benito Mussolini, mensaxe ao pobo inglés, 5 de xaneiro de 1923:

“O fascismo italiano non foi tan só unha revolta política contra os gobernos débiles e incapaces que deixaran perder a autoridade do Estado e ameazaban con deter a Italia no camiño do seu maior desenvolvemento, senón que foi unha revolución espiritual contra todas as vellas ideoloxías que corrompían os sagrados principios da relixión, da Patria e da familia. Como revolta espiritual, o fascismo foi expresión directa do pobo.”

Fonte 5

“Glorificación do pasado: para afirmar a grandeza do presente representado polos movementos autoritarios promoveuse a exaltación de certas etapas do pasado nacional. En Italia, presentouse ao Imperio Romano como representante do momento fundacional da ‘patria italiana’...”

Preguntas:

1. Segundo a Fonte 4, a que “vellas ideoloxías” cre que se refire Mussolini? Por que as considera corruptoras? (Pista: pensa nos adversarios do fascismo: liberalismo, socialismo, democracia parlamentaria).
2. Como utiliza Mussolini o concepto de “revolución espiritual” para lexitimar o seu réxime? Que diferenza hai entre unha revolución política e unha espiritual?
3. A partir da Fonte 5 e dos teus coñecementos, explica por que o fascismo italiano recuperou a simbólica do Imperio Romano (por exemplo, os fasces, o saúdo romano). Que función cumpre esa glorificación do pasado?

FICHA 4: Propaganda, educación física e culto ao líder - a socialización nazi

Nivel: 1º de Bacharelato

Temática: Os métodos de control da poboación a través da educación e a propaganda

Obxectivos:

- Comprender a estratexia propagandística de Hitler.
- Analizar o papel da educación física e dos símbolos.

Fontes:

Fonte 6

Adolf Hitler, A miña loita (1924):

“¿A quen debe dirixirse a propaganda? ¿Aos intelectuais ou á masa menos instruída? ¡Ela debe dirixirse sempre e unicamente á masa! [...] A facultade de asimilación da masa é moi restrinxida; o seu entendemento, limitado; pola contra, a súa falta de memoria é moi grande. Por tanto, toda propaganda eficaz debe limitarse a algúns puntos fortes pouco numerosos, e impoñelos a forza de fórmulas estereotipadas, repetidas por tanto tempo como sexa necesario para que o último dos auditores sexa tamén capaz de captar a idea.”

Fonte 7

Descrición da imaxe: “A Esvástica, símbolo do nazismo. Detalle da fotografía que rexistra as tropas nazis nun desfile polas rúas de Colonia, en Alemaña, en 1939, en conmemoración do aniversario de Adolf Hitler.”

Preguntas:

1. Segundo a Fonte 6, cales son as tres características principais que debe ter a propaganda segundo Hitler? Por que rexeita dirixirse aos intelectuais?
2. Observa a Fonte 7 (descrición da esvástica e desfile). Como se relaciona o uso deste símbolo coa teoría propagandística de Hitler? Que papel xogan as conmemoracións e os uniformes no culto ao Führer?
3. **Relaciona co visto noutras fontes:** Na Ficha 2 traballaches as Leis de Nuremberg. Explica como a propaganda e a educación (física e moral) preparaban á poboación alemá para aceptar a discriminación racial.

📄 FICHA 5: As feridas da guerra - veteranos traumatizados e xenocidio dos xitanos

Nivel: 1º de Bacharelato

Temática: As consecuencias humanas da guerra e do racismo nazi

Obxectivos:

- Coñecer a difícil reinserción dos veteranos da Primeira Guerra Mundial.
- Visibilizar o xenocidio do pobo romaní, a miúdo esquecido.

Fontes:

Fonte 8

Francisco César Alves Ferraz, As guerras mundiais e os seus veteranos:

"[...] durante o conflito, nin as autoridades, nin as poboacións civís das nacións belixerantes se prepararon para o feito de que, rematada a tempestade da guerra, esta traería para a súa vida a convivencia coas masas de homes que nela loitaron [...]. Eran millóns de homes brutalizados, eivados, deformados, psicoloxicamente arruinados ou traumatizados, procurando volver á vida civil [...]. Logo se percibiría que a mera concesión de pensións pecuniarias sería insuficiente..."

Fonte 9

"O exterminio de xitanos" Marcos Toyansk Silva Guimarães:

"[...] En 1935, os xitanos convertéronse en suxeitos ás restricións das Leis de Núremberg [...] En 1937, a Lei Nacional da Cidadanía rebaixou aos xitanos á categoría de cidadáns de segunda clase. Coa invasión de Polonia en 1939, iniciouse a campaña de exterminio conducida polos Einsatzgruppen [...] En 1940, 250 nenos xitanos de Brno [...] foron retirados dos seus pais e usados como cobaias para probar o gas velenoso Zyklon B."

Preguntas:

1. Segundo a Fonte 8, por que as pensións económicas non eran suficientes para atender os veteranos de guerra? Que outros danos sinala o texto?
2. A partir da Fonte 9, responde: que dous pasos legais previos ao exterminio sufriron os xitanos (cita os anos e as medidas concretas)? Por que cres que os nenos xitanos foron usados como cobaias?
3. **Reflexión final:** Tanto os veteranos de guerra como os xitanos sufriron unha "invisibilidade" social. Compara o seu sufrimento: que tipo de violencia (física, psicolóxica, institucional) se describe en cada fonte? Por que é importante non esquecer o xenocidio romaní ao lado do xudeu?

FICHA 6: Análise de imaxes - símbolos do poder autoritario (nazismo e fascismo)

Nivel: 1º de Bacharelato

Temática: A linguaxe visual do nazismo e do fascismo (esvástica, fasces, saúdo romano, culto o líder)

Obxectivos:

- Desenvolver a capacidade de análise de fontes icónicas (fotografías históricas).
- Compara a estética e a simboloxía dos dous grandes movementos autoritarios de entreguerras.

Fonte visual:

Figura 1: A Esvástica, símbolo do nazismo.

Detalle da fotografía que rexistra as tropas nazis nun desfile polas rúas de Colonia, en Alemaña, en 1939, en conmemoración do aniversario de Adolf Hitler.

Descrición da imaxe (para quen non a vexa directamente):

A fotografía, en branco e negro, mostra unha rúa de Colonia ategada de tropas nazis perfectamente aliñadas. Os soldados visten uniformes escuros, portan bandeiras e estandartes. No centro da imaxe destaca unha gran bandeira coa esvástica negra dentro dun círculo branco sobre fondo vermello. Ao fondo, vense edificios con balcóns adornados con máis bandeiras nazis. A multitude civil á marxe observa e saúda co brazo estendido (saúdo romano). O ambiente é solemne e militarizado.

Imaxe 2 (fotografía histórica clásica de Mussolini)

Figura 2: Mussolini arengando ás masas desde o balcón do Palazzo Venezia, Roma, década de 1930.

Descrición da imaxe 2:

Fotografía en branco e negro. **Benito Mussolini**, vestido con uniforme fascista (camisa negra, chaqueta militar, boina ou cabeza rapada), está de pé nun balcón monumental. Detrás del, outros xerarcas fascistas. O balcón está adornado con bandeiras italianas e **fascas** (símbolo romano). Na praza abaixo, unha multitude inmensa saúda co brazo estendido (saúdo romano) e mira cara arriba con adoración. Mussolini ten o puño en alto ou as mans nas cadeiras, en actitude desafiante e paternal.

Preguntas de análise da imaxe:

1. **Describe cada imaxe** (elementos comúns e diferenzas). Que vestimenta, símbolos, actitudes e espazos aparecen?
2. **Identifica os símbolos:**
 - Na Imaxe 1: Que é a esvástica? Cal é a súa orixe e que significado lle deu o nazismo?
 - Na Imaxe 2: Que son os **fascas** (feixe de varas cunha machada)? Que representaban na Roma antiga? Por que os escolleu Mussolini?
3. **O saúdo romano** aparece nas dúas imaxes. Sabendo que este xesto non era realmente romano (foi unha invención do século XIX), por que foi adoptado por ambos os réximes? Que función cumpre nestas fotografías?
4. **Compara o culto ao líder:**
 - Na Imaxe 1, Hitler non aparece fisicamente, pero o desfile é na súa honra. Como se fai presente o Führer sen estar na foto?
 - Na Imaxe 2, Mussolini aparece no centro, no balcón, elevado sobre a multitude. Que mensaxe transmite esa composición?
5. **Relaciona coa teoría da propaganda de Hitler** (Ficha 4, Fonte 6). Como aplican ambas as imaxes os principios de repetición, simplicidade e dirección ás masas?
6. **Reflexión final comparativa:**
 - Que semellanzas atopas na estética e nos rituais do nazismo e do fascismo a partir destas dúas fotografías?
 - Por que ambos os réximes dedicaron tantos recursos a organizar desfiles, concentracións e cerimonia colectivas? Que efecto buscaban na poboación?

✔ Instrucións para o alumnado:

- Responde cada pregunta de forma completa e razoada.
- Utiliza as fontes e os teus coñecementos adquiridos na clase -manual, procuras na rede, etc.-.
- Entrega as fichas nun documento separado.

Moito ánimo e boa reflexión histórica!